

نقش و جایگاه آموزه‌های مهدویت در تحقق اهداف بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (با تأکید بر آموزه عدالت)

غلامرضا بهروزی لک^۱

رضا کفیلی (نویسنده مسئول)^۲

چکیده

انقلاب اسلامی ایران بر مبنای مهدویت تحقق یافته و امامین انقلاب به سبب ارائه برنامه‌های راهبردی در صدد ایجاد جامعه‌ای منتظر برای ظهور حضرت بوده‌اند. یکی از مهم‌ترین رهنمودهای رهبر معظم انقلاب در عصر حاضر، بیانیه گام دوم انقلاب است که هدف اصلی آن را نزدیک شدن انقلاب به آرمان بزرگش یعنی آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواح‌نفسه) عنوان می‌کنند. پژوهش حاضر به این مسئله پاسخ می‌دهد: آموزه عدالت مهدوی، چه جایگاهی در تحقق اهداف بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران دارد؟ (مسئله) برای بررسی این مسئله از ترکیب روش تحلیل محتوا در پژوهش کیفی و روش آینده‌پژوهی پس‌نگر استفاده شده است. (روش) برای پاسخ به مسئله مذکور در مرحله اول نقش آموزه‌های مهدوی در تحقق چله نخست انقلاب اسلامی و در مرحله دوم چگونگی ایجاد آمادگی برای طلوع خورشید ولایت (عج) براساس بیانیه گام دوم تبیین شده است. در مرحله سوم با در نظر گرفتن وضعیت آموزه عدالت مهدوی در جامعه فعلی و تصور آن در جامعه موعود (بر طبق احادیث و روایات وارد شده)، نحوه نزدیک شدن جامعه فعلی به آن جامعه از طریق تبیین نقش الگویی آموزه عدالت مهدوی در خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی بیان شده است. (یافته‌ها) بنابراین با تلاش در عصر غیبت بر مبنای بیانیه گام دوم و تأکید بر آموزه عدالت مهدوی، می‌توان هدف اصلی آن بیانیه را محقق کرد. (نتیجه)

کلیدواژه‌ها: مهدویت، آموزه مهدوی، عدالت، انقلاب اسلامی، بیانیه گام دوم

۱. استاد علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده تاریخ، تمدن و مطالعات سیاسی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران.

behroozlak@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-8893-2294>

۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده تاریخ، تمدن و مطالعات سیاسی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران.

kafilir@yahoo.com

 <https://orcid.org/0000-0002-6854-7112>

مقدمه

مهدویت از جمله آموزه‌هایی است که پیش از انقلاب فقط به صورت تک‌بعدی به آن توجه شده بود به طوری که فقط به ویژگی‌های دوران ظهور امام (عج) می‌پرداختند و در واقع به تعبیر علامه جوادی آملی دوستدار امام غایب عج، و نه امام قائم بودند. (جوادی، ۱۳۸۹، ص. ۱۸۱) بود. شیعیان منتظر به زمان ظهور متمرکز شده و بر این باور بودند که روزی امام زمان (عج) ظهور خواهند کرد و به تمامی ظلم‌ها پایانی داده و حکومت عدل الهی را در جهان اجرا آغاز می‌کنند. این دیدگاه روحیه ظلم‌ستیزی شیعیان را تضعیف می‌کرد به طوری که برخی منتظر یک منتقم بودند و به اقدام خودشان برای ظلم‌ستیزی باور نداشتند و وظایف منتظران صرفاً به خواندن دعا محدود شده بود. مشاهده می‌شد که برخی بر این باور بودند که نباید با ترویج گناه و فساد در جامعه مقابله کرد چراکه هرچقدر گناه در جامعه افزایش پیدا کند، ظهور حضرت زودتر اتفاق خواهد افتاد.

امام خمینی (ره)، معمار انقلاب اسلامی ایران بر اساس آموزه امامت و الهام از آن روشنگری را آغاز نمود و پس از چند سال تلاش، موفق به رویداد جهانی انقلاب اسلامی ایران شد. به بیانی دیگر، در تحقق انتظار فعال و پویا همگام با قیام ۱۵ خرداد به گذر سال‌ها و حوادث اشاره نموده اذعان داشتند: «انتظار فرج از نیمه خرداد کشم». انقلاب اسلامی ایران با ارائه برنامه‌ای جامع، چشم‌اندازی روشن برای بهبود وضع جامعه منتظر ایجاد کرد و به اعتقادات بی‌پایه و بی‌اساس قبلی درباره آموزه مهدویت خط بطلان کشید. در نخستین دهه چله اول انقلاب نیز جهت تعمیق باور شیعیان به آموزه مهدویت اقدامات ارزنده‌ای انجام داد و همه امور انقلاب را در راستای آماده‌سازی برای ظهور حضرت معرفت نمود.

پس از عبور موفقیت‌آمیز از چله اول، رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران با صدور بیانیه‌ای راهبردی آغاز چله دوم انقلاب را اعلام نمودند. بیانیه گام دوم حاوی مطالب ارزشمندی از سیر چهل سال اول انقلاب بوده و با ارائه برنامه‌ای جامع در خصوص پیمودن چله دوم آن همراه است. با مطالعه بیانیه می‌توان فهمید که انقلاب اسلامی ایران مبتنی بر آموزه مهدوی بوده و در راستای آماده‌سازی جامعه برای ظهور حضرت فعالیت می‌کند. یکی از آموزه‌های مهدوی که انقلاب اسلامی ایران از زمان تشکیل یافتن تا زمان حال به دنبال آن بوده و هست، اجرای عدالت در جامعه است. عدالت یک مسئله فطری است که همه انسان‌ها آن را می‌پسندند و در واقع علت محدثه انقلاب اسلامی ایران بود. بعد از گذشت چهل سال از وقوع انقلاب، مشاهده می‌شود

که مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم بر تقویت این مسئله در جامعه اشاره دارند. تأکید بر آموزه‌های مهدوی نشان از اهمیت ایجاد جامعه منتظر برای رهبران انقلاب اسلامی ایران است. این مقاله درصدد بررسی نقش الگویی آموزه عدالت مهدوی جامعه موعود در خودسازی، جامعه سازی و تمدن سازی جامعه حاضر و رسیدن به اهداف بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است.

مبانی نظری پژوهش

مفاهیم پژوهش

آموزه مهدویت

آموزه به مجموعه‌ای از ایده‌ها و دیدگاه‌ها گفته می‌شود که اگر در موضوع خاصی مطرح شود، به اسم آن موضوع استفاده می‌شود. و به معنای «اصول عقاید، نظریه و دکترین نیز آمده است.» (انوری، ۱۳۸۲، ص. ۶۱) بنا به تعریف مذکور، آموزه‌های مهدوی به معنای مجموعه ایده‌ها، معارف و مسائل پیرامون حضرت مهدی (عج)، به‌عنوان دوازدهمین امام و حجت پروردگار در روی زمین است. آموزه مهدویت «فرارسیدن عصری موعود را بشارت می‌دهد که گشایش و پیروزی مؤمنان بر کافران و مشرکان در آن قم خواهد خورد.» این آموزه بسیار گسترده هست به طوری که «در نگرش اسلامی به منزله یک نظام فکری - عملی مطرح است.» (بهروزی لک، ۱۳۸۶، ص. ۸۲)

عدالت مهدوی

واژه عدالت در لغت به معنی: «تقسیم مساوی امکانات» (راغب اصفهانی، ۱۴۲۲ ق، ص. ۳۲۹)، «آنچه در ذهن مردم درست، مستقیم و راست باشد» (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق: ۴۳۰)، «راستی، درستی برابری و انصاف در داوری» (معلوف، ۱۹۷۳ م، ص. ۴۹۱)، «آنچه در برابر ستم و ستمگر به ذهن می‌آید» (فیروزآبادی، ۲۰۰۷ م، ص. ۸۴۷) و در اصطلاح از منظر شیخ طوسی «عدالت در لغت این است که انسان احوال متساوی و متعادلی داشته باشد.» (طوسی، ۱۳۸۶ ش، ج ۷، ص. ۲۱۷) علامه طباطبایی در تعریف عدالت می‌گوید: «عدالت این است هر نیرویی هر حقی دارد به حق خود برسد و درجایی که شایسته است قرار گیرد» (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص. ۳۷۱) شهید مطهری در تعریف عدالت فرموده‌اند، عدالت عبارت است از «نفی هرگونه تبعیض، رعایت حقوق دیگران، موزون بودن و رعایت استحقاق‌ها» (مطهری، ۱۳۷۴، ص. ۷۸). از متون دینی استفاده می‌شود که عدالت به معنی واقعی و کامل آن و مبارزه با ظلم و ستم

در زمان حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) اجرا خواهد شد. نبی مکرم اسلام در این باره فرموده‌اند: «وی زمین را از عدل و قسط پر می‌کند، همان‌گونه که از ستم و جفاکاری پر شده بود. هم، ساکنان آسمان و هم، ساکنان زمین از او خوشوندند». (مجلسی، ۱۳۸۴، ج ۱، ص. ۵۹۱) همچنین امام حسین (ع) می‌فرمایند: «هنگامی که قائم قیام می‌کند، عدل گسترده می‌شود و این گستردگی عدالت، نیکوکار و فاجر را دربر می‌گیرد.» (مجلسی، ۱۳۸۴، ج ۲۷، ص. ۹۰)

البته وظیفه مکلفان و منتظران واقعی حضرت مهدی (عج) در زمان غیبت، انجام وظایف خویش در راستای آماده‌سازی جامعه برای ظهور حضرت است. منظور شیعه از انتظار فرج، انتظاری ایستا نیست که همه منتظر باشند تا امام زمان مشرف شده و عدالت را در جامعه اجرا نمایند. بلکه منظور، انتظاری پویاست، یعنی شیعیان باید تلاش کنند که فضای جهان، آماده ظهور حضرت باشد.

انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک نظام دینی و حکومت اسلامی، در راستای نزدیک کردن جامعه اسلامی به طلوع خورشید ولایت (عج) در صدد برقرار کردن عدالت به‌عنوان ارزش فطری و بشری در عرصه‌های مختلف آن است. امام خمینی (ره) هدف زحمت همه انبیاء را، درست کردن عدالت اجتماعی و عدالت فطری برای انسان‌ها می‌داند (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱، ص. ۳۸۶) و آن را چنین تعریف می‌کنند: «عدالت عبارت است از حد وسط بین افراط و تفریط و آن از امهات فضایل اخلاقیه است. بلکه عدالت مطلقه تمام فضایل باطنیه و ظاهریه و روحیه و قلبیه و نفسیه و جسمیه است.» (امام خمینی، ۱۳۷۷، ص. ۱۴۷) همچنین مقام معظم رهبری عدالت را این‌گونه توصیف می‌نمایند: «به نظر ما عدالت، کاهش فاصله‌های طبقاتی است، کاهش فاصله‌های جغرافیایی است... هم فاصله‌های طبقاتی باید برداشته شود، فاصله‌های جغرافیایی باید برداشته شود و هم برابری در استفاده از امکانات و فرصت‌ها باید به وجود آید.» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۱/۰۱)

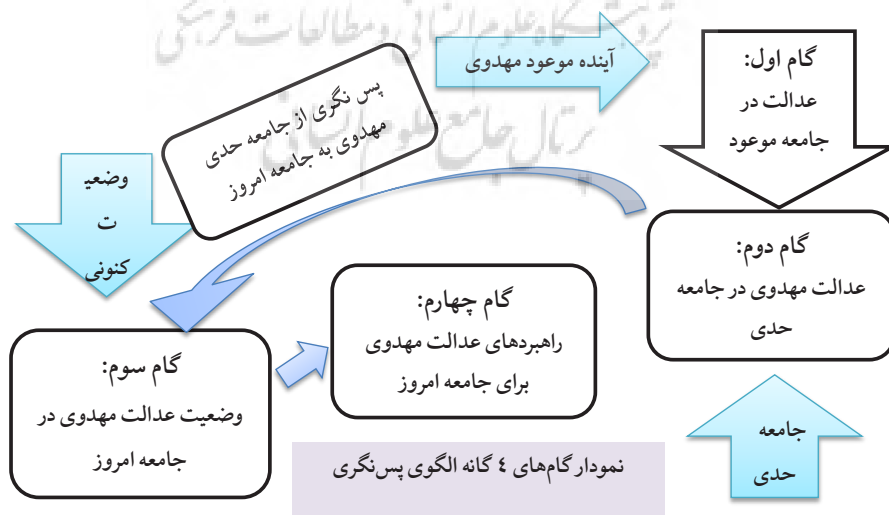
روش و چارچوب نظری پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای ترکیب روش تحلیل محتوا در پژوهش کیفی و روش آینده‌پژوهی پس‌نگر انجام شده است. در بررسی و واکاوی مفاهیم، اصطلاحات و مضامین نهفته در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و فرمایشات مقام معظم رهبری از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده

است. «تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی، و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته‌شده دانست.» (نوشادی، ۱۳۹۰، ص. ۱۹)

همچنین برای تحلیل جایگاه آموزه‌های مهدوی در رسیدن به اهداف بیانیه گام دوم انقلاب، از روش پس‌نگری آینده‌پژوهی استفاده شده است. نحوه به‌کارگیری این روش در آینده‌پژوهی بدین صورت است که فرد آینده‌مطلوبی در نظر گرفته و ابعاد مختلف آن را تصور می‌کند. سپس به زمان حال برگشته و برای به دست آوردن ابعاد مختلف آن آینده مطلوب، برنامه‌ریزی و حرکت می‌کند. «پس‌نگری برای آینده‌های بلندمدت و مسائلی که ماهیتی پیچیده دارند به کار می‌رود.» (عباسی و بهرامی، ۱۳۹۲، ص. ۵۶).

برخلاف آینده‌پژوهی سکولار که آموزه‌های دینی و وحیانی جایگاهی در آن ندارند، در آینده‌پژوهی اسلامی آینده موعود نقش الهام بخشی در این زمینه دارد. با توجه به نقش الگویی آرمان‌شهر مهدوی برای جامعه اسلامی در عصر غیبت می‌توان با توجه به ظرفیت‌های قابل تحقق الگوی مهدوی در این عصر جامعه مقدور یا حدی را شناسایی نمود و به‌عنوان آینده پیش روی بلندمدت در نظر گرفت. به بیان دیگر اگر جامعه مهدوی آرمانی خصلتی کامل و صددرصدی دارد، در این صورت برای جامعه مقدور بدون حضور امام معصوم ع در عصر غیبت حداکثر می‌توان جامعه ۷۰ الی ۸۰ درصدی را که شبیه‌ترین جامعه به جامعه موعود مهدوی باشد شناسایی نمود و سپس طی نمودار ترسیم‌شده به وضع حال برگشت و در نهایت با شناسایی ظرفیت‌های موجود راهبردهای آینده را با الهام از جامعه حدی مهدوی ترسیم نمود.

بررسی اهداف بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران

هر جامعه‌ای برای تثبیت حاکمیت، حفظ استقلال و توسعه کشور به تعیین سیاست‌های کلان در اداره آن جامعه نیاز دارد. طبق اصل ۱۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از جمله نقش‌های اساسی رهبری در انقلاب اسلامی ایران، صدور و ابلاغ سیاست‌های کلان جامعه و تعیین راهبردهای کلی پیشرفت کشور است. یکی از منشورهای سیاست‌های کلی نظام، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است که هم‌زمان با توطئه‌های گسترده رسانه‌ای دشمن و وعده آن‌ها مبنی بر سقوط نظام و ندیدن چهلمین سال انقلاب در خطاب به ملت ایران صادر شده است.

مقام معظم رهبری با صدور این بیانیه کامل و متقن در تاریخ ۲۲ بهمن سال ۱۳۹۷، اهداف و سیاست‌های کلان نظام اسلامی را برای ورود انقلاب اسلامی به چله دوم خود اعلام کردند. ایشان در آن بیانیه مأموریت‌های ویژه‌ای به جوانان سپرده و به گسترش اهداف انقلاب در چهل سال دوم تأکید کردند، که نشان از پایداری مستمر انقلاب بر آرمان‌های اولیه‌اش هست. آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (عج) به‌عنوان هدف غایی و خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی به‌عنوان اهداف میانی مقام معظم رهبری از صدور این بیانیه ذکر شده است.

خودسازی

واژه خودسازی در لغت فارسی با واژه تزکیه در لغت عربی برابر بوده و به معنی ایجاد «رشد، برکت و طهارت» (ابن منظور، ۱۴۱۶ ق، واژه زکا) است. معنی اصطلاحی خودسازی را امام خمینی (ره) این‌طور فرموده‌اند: «غلبه کردن انسان بر قوای ظاهره خود و آن‌ها را تحت فرمان خالق درآوردن و مملکت را از لوٹ و جود قوای شیطانی و جنود آن خالص نمودن» (امام خمینی، ۱۳۹۵، ص. ۶)

انسان‌سازی و خودسازی از جمله اهداف بزرگ پیامبران الهی بوده و یکی از مراحل فرایند انقلاب اسلامی برای رسیدن به جامعه اسلامی است. این مقوله همواره مورد تأکید امامین انقلاب بوده به‌طوری‌که مقام معظم رهبری خودسازی را به‌عنوان یکی از اهداف بیانیه گام دوم بیان کرده و در جای دیگری خودسازی را به‌عنوان بزرگ‌ترین وظیفه منتظران واقعی معرفی می‌کنند: «بزرگ‌ترین وظیفه منتظران امام زمان این است که از لحاظ معنوی و اخلاقی و عملی و پیوندهای دینی و اعتقادی و عاطفی با مؤمنین و همچنین برای پنجه درافکندن با زورگویان، خود

را آماده کنند.» (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰) و امام راحل در این باره می‌فرماید: «انسان تا خودش را نسازد، نمی‌تواند دیگران را بسازد و تا دیگران ساخته نشوند، نمی‌شود که کشور ساخته بشود.» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱، ص. ۳۷۹)

جامعه‌پردازی

انسان موجودی اجتماعی است که از بدو آفرینش، حضور در عرصه اجتماع و بودن در کنار هم‌نوعان را به‌عنوان منش زندگی خویش انتخاب کرده است. جامعه یعنی «سازمانی اجتماعی متشکل از مردمان اجتماعی و کنشگران است که دارای تاریخ، فرهنگ، ساختار مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی و معمولاً زبان و هویتی مشترک هستند.» (شارون، ۱۳۹۸، ص. ۷۲) جامعه ایران بعد از انقلاب اسلامی با بازگشت به تجربه تاریخی اسلامی گذشته و نفی تهاجم فرهنگی غربی به سمت اسلامی شدن تغییر مسیر داد به طوری که مردم و مسئولین آن به دنبال تثبیت اسلامی شدن جامعه هستند. رهبر معظم انقلاب مراحل پنج‌گانه‌ای را برای انقلاب اسلامی در راستای رسیدن به جامعه اسلامی بیان فرموده‌اند که یکی از آن مراحل جامعه‌پردازی است. جامعه‌پردازی مورد تأکید رهبری به معنی تلاش برای ایجاد جامعه‌ای ایده آل است که مردم در ساحت‌های شخصی و اجتماعی آن به دنبال ارزش‌های انسانی - اسلامی باشند. (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴)

تمدن‌سازی

واژه تمدن در لغت به معنی «شیوه زندگی در جامعه شهری» (سیدی، ۱۳۸۸، ص. ۷) و در اصطلاح «نوعی از اندیشه، تولید، رفتار و برخورد است که از زمینه‌های فرهنگی و باورها و پیشینه‌های تاریخی ناشی می‌شود و میراثی مردمی است که مفاهیم و معیارها و قالب‌های ویژه و نیز نهادهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خاصی از آن زاده می‌شود.» (رضایی، ۱۳۸۶، ص. ۲۴) بنابراین، تمدن «ثمره تلاش بشر برای بالا بردن سطح زندگی مادی و معنوی انسان است» (سپهری، ۱۳۸۵، ص. ۲۵) که «ظاهر آن را به چشم می‌بینیم و آن عبارت است از ثروت، قدرت، صنعت، تجارت، قوانین، عادات و رسوم اجتماعی، علم و ادب؛ اما حقیقت آن‌که در نتیجه مطالعه اوضاع استنباط می‌شود عبارت از: خوبی یا بدی، خوشبختی و یا بدبختی

کسانی است که در پرتو آن تمدن زندگی می‌کنند.» (زیدان، ۱۳۹۴، ص. ۱۱)

تمدن‌سازی مرحله نهایی انقلاب اسلامی برای رسیدن به طلوع خورشید ولایت (عج) است. پس از طی مراحل چهارگانه پیشین انقلاب اسلامی، تمدن‌سازی نوین اسلامی تحقق می‌یابد. در این مرحله انقلاب اسلامی باید به نکته‌ای برسد که ثمره تلاش کارگزاران و مردم برای بالا بردن سطح زندگی مادی و معنوی افراد، ظهور و بروز پیدا کند. این مقوله با فرهنگ و اعتقادات مردم جامعه قابل تحقق است به طوری که در جامعه ایران با توجه به فرهنگ، آداب، رسوم و درخواست مردم و حکومت آن مبنی بر اسلامی شدن جامعه، باعث می‌شود که تمدن این جامعه به سمت تمدن اسلامی پیش رود که رهبر معظم در بیانیه گام دوم انقلاب بر این مسئله تأکید می‌کنند. (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۹۷)

آمادگی برای طلوع خورشید ولایت

تحقق هر امر مهمی، آماده بودن بسترهای مربوطه را می‌طلبد. مسئله ظهور امام عصر (عج) و تشکیل حکومت عدل الهی مهم‌ترین مسئله‌ای است که با تداوم عصر غیبت، عدم آمادگی زمینه‌های مختلف آن معلوم می‌شود. آماده بودن و آماده کردن زمینه‌های مختلف فردی و اجتماعی برای طلوع خورشید ولایت یکی از وظایف شیعیان و منتظران امام عصر (عج) است. انقلاب اسلامی ایران در راستای گسترش اندیشه مهدوی در جهان و ایجاد آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (عج)، به‌رغم موانعی که دشمنان ایجاد می‌کردند، تلاش‌های ارزنده‌ای انجام داده است.

از جمله مؤلفه‌های مهم فرهنگ مهدویت از دیدگاه مقام معظم رهبری، آمادگی برای ظهور حضرت است، به طوری که ایشان انتظار را این‌گونه معنی می‌کنند: «ما مأمور به انتظاریم؛ انتظار یعنی چه؟ انتظار به معنای مترصد بودن است. در ادبیات نظامی یک چیزی داریم به نام "آماده‌باش"؛ انتظار یعنی "آماده‌باش"! باید "آماده‌باش" باشیم. انسان مؤمن و منتظر، آن‌کسی است که در حال "آماده‌باش" است.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۲۰)

مراحل پنج‌گانه‌ای که مقام معظم رهبری برای انقلاب اسلامی فرموده‌اند: «انقلاب اسلامی، تشکیل نظام اسلامی، تشکیل دولت اسلامی، تشکیل جامعه اسلامی، تشکیل تمدن اسلامی» (ر.ک: خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۵/۲۸)، در واقع وسیله‌ای برای رسیدن جامعه به مقام آمادگی طلوع

خورشید ولایت عظمای مهدوی هستند. توجه ویژه بیانیه گام دوم انقلاب به جوانان بیانگر آن است که رهبری این بیانیه را به عنوان یک منشور اساسی در چله دوم انقلاب اسلامی برای آماده‌سازی جامعه برای طلوع خورشید ولایت عظمای مهدوی (عج) توسط جوانان مطرح ساخته‌اند.

یافته‌های پژوهش

نقش آموزه‌های مهدوی در تحقق چله نخست انقلاب اسلامی

با وقوع انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) نظریه نیابت عامه احیاء شد و ایشان آن نظریه را تحت عنوان ولایت فقیه در جامعه اجرا نمود و از آموزه‌های مهدوی در تحقق انقلاب اسلامی استفاده کردند. ایشان معتقد بودند: «فقها از طرف ائمه علیهم السلام، در همه مواردی که امامان در آن دارای ولایت هستند، ولایت دارند.» (امام خمینی، ۱۳۸۰، ج ۲، ص. ۴۸۸) اثربخشی آموزه‌های مهدوی در تحقق انقلاب اسلامی منوط به انجام چهار نقش کلیدی است که بر عهده نایب امام عصر (عج) گذاشته شده تا بتواند مقدمات آرمان شهر مهدوی را پایه‌گذاری نماید.

۱. احیای امر امام و دعوت به وی

احیای امر دین و مکتب تشیع در مرحله اول بر عهده امام حاضر آن جامعه است که از طرف خداوند متعال مأمور به حفظ دین هست. هنگامی که امام معصوم در پشت پرده غیبت به سر ببرد، نواب عام ایشان یعنی علما و راویان احادیث اهل بیت (ع) این امر را عهده‌دار هستند. در مرحله بعدی هم مردم بارانمایی‌های امام حاضر یا نایب ایشان لازم است بر احیای امر امام اهتمام داشته و همدیگر را به این امر سفارش و توصیه نمایند. امام رضا (ع) می‌فرماید:

«رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا، فَقُلْتُ لَهُ: فَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا - خداوند رحمت کند آن بنده‌ای را که امر ما را زنده کند! گفتم: چگونه امر شما را زنده کند؟ فرمود: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد، که اگر مردم زیبایی‌های گفتار ما را می‌دانستند، از ما پیروی می‌کردند.» (ری شهری، ۱۳۹۱، ج ۸، ح ۱۳۷۹۷)

امام راحل در انقلاب اسلامی ایران نظریه ولایت فقیه را احیا و نیابت از امام عصر را با محوریت ولی فقیه در جامعه اسلامی اجرا کردند. در این صورت وظایف امام حاضر مانند: احیاء اسلام و حفظ آن بر عهده نایب ایشان خواهد بود. در انقلاب اسلامی ایران این امر به

نحو احسن انجام شده و امامین انقلاب اسلامی در چله اول انقلاب برای احیاء امر امام و حفظ دیانت و شریعت نبوی و اجرای عدالت تلاش کردند و در چله دوم آن با صدور بیانیه‌ای چارچوب محوری و اصلی را بیان کردند که مسئله احیای امر امام در متون آن بیانیه کاملاً مشهود است.

نایب راستین امام زمان (عج) هم‌زمان با احیای امر امام و حفظ اسلام، مردم را به سمت وسوی امام دعوت می‌کند. به‌عنوان یک راهنما، اسلام راستین را معرفی نموده و مسیر رسیدن مردم به امام زمان را به‌درستی ترسیم می‌نماید. اگر مردم را صرفاً سمت خودش دعوت نماید، نمی‌توان ایشان را به‌عنوان نایب راستین امام زمان (عج) محسوب کرد. امامین انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان نواب عام امام زمان (عج) همیشه مردم را به سمت وسوی رعایت مسائل دینی و آماده‌سازی جامعه برای ظهور حضرت دعوت کرده‌اند. در فرمایشات ایشان چیزی جز دعوت مردم به اسلام راستین و امام زمان (عج) و تلاش برای تشکیل آرمان‌شهر مهدوی مشاهده نمی‌شود. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «رابطه قلبی و معنوی بین آحاد مردم و امام زمان (عج) یک امر مستحسن، بلکه لازم و دارای آثاری است؛ زیرا امید و انتظار را به‌طور دائم در دل انسان زنده نگه می‌دارد.» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲)

۲. تصدی امور به نیابت از امام غایب

اسلام کامل‌ترین دینی است که از طرف خداوند متعال به بندگان عرضه شده است. این دین برای همه مراحل زندگی انسان برنامه ارائه کرده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها مسئله حیات اجتماعی است. عصر غیبت امام عصر (عج) از سخت‌ترین زمان‌ها برای شیعیان آن حضرت است. اما با توجه به کامل بودن دین اسلام و توجه آن به حیات اجتماعی انسان‌ها، برنامه‌ای تحت عنوان نایب عام حضرت (عج) برای زمان عصر غیبت ارائه کرده‌اند که فقهای شیعه همواره در طول تاریخ بر آن تصریح کرده‌اند. شیخ مفید معتقد است: «اجرای حدود اسلام به عهده ائمه هدی از آل محمد است که منصوب از سوی خدا هستند و دیگر حاکمان و امرایی که ائمه علیهم السلام نصب کردند و آن‌ها این منصب را به فقهای شیعه تفویض کردند.» (مفید، ۱۴۱۳ ق، ص. ۸۱۱) از نظر محقق کرکی «فقهای شیعه اتفاق نظر دارند که فقیه جامع شرایط - که از آن به مجتهد تعبیر می‌شود - از سوی ائمه هدی علیهم السلام در همه مواردی که نیابت بردار است، نیابت دارد.» (محقق کرکی، ۱۳۶۸، ج ۱، ص. ۱۴۲) محقق اردبیلی اظهار می‌دارد: «فقیه در همه امور نایب

امام است. (مقدس اردبیلی، ۱۳۷۹، ج ۹، ص. ۱۳۱) صاحب جواهر از فقهای متأخر نیز معتقد است «ظاهر روایات حاکی از آن است که فقیه، به طور کامل، اختیار دارد (ولایت) و تمام اختیاراتی که برای امام است، برای او هم می‌باشد. (نجفی، ۱۳۹۲، ج ۴۰، ص ص. ۱۸ - ۱۹) امام خمینی (ره) این مسئله را احیاء کرد و به مرحله اجرای درآورد. ایشان نیز معتقد بود:

کلیه امور مربوط به حکومت و سیاست - که برای پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام مقرر شده - در مورد فقیه عادل نیز مقرر است و عقلاً نمی‌توان فرقی میان این دو قائل شد؛ زیرا حاکم اسلامی - هرکس که باشد - اجراکننده احکام شریعت و برپادارنده حدود و قوانین الهی و گیرنده مالیات‌های اسلامی و مصرف‌کننده آن در راه مصالح مسلمانان است. (امام خمینی، ۱۳۹۲، ص. ۱۷۲)

بنابراین نایب حضرت باید در همه امور نیابت پذیر، متصدی باشد. مواردی مانند تشکیل نظام اسلامی، اداره جامعه، رسیدگی به امور مردم، احیاء اسلام، تلاش در راستای اسلامی شدن جامعه، تبلیغ دین اسلام، سوق دادن مردم به سمت امام زمان (عج) و اجرای عدالت در جامعه از جمله وظایف نایب امام عصر (عج) هستند که لازم است به‌عنوان متصدی انجام این موارد، آن‌ها را در جامعه اجرا نمایند. رهبران انقلاب اسلامی ایران در این راستا نیز تلاش‌های فراوانی انجام داده‌اند و در چله اول انقلاب، جامعه اسلامی آثار و برکات خوبی را درک کردند. سپس با ارائه برنامه جامعی برای چله دوم انقلاب توسط مقام معظم رهبری، مطمئناً جامعه ایران پیشرفت‌های بزرگی در عرصه‌های مختلف خواهد داشت.

۳. زمینه‌سازی و ایجاد آمادگی در جهان برای ظهور

همه افراد جهان به‌صورت فطری علاقه‌مند تحقق شعارهای انسان‌دوست و عقلایی هستند. از جمله وظایف نایب امام عصر (عج)، اعلام ویژگی‌های حکومت مهدوی و اجرای آن‌ها به‌عنوان مقدمه‌سازی برای ظهور حضرت و نشان دادن شمه‌ای از حلاوت حکومت مهدوی (عج) در عصر غیبت به جهانیان است. این اقدام بستر جهانی را برای ظهور حضرت فراهم می‌کند.

انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان حکومت مهدوی نقطه عطفی در خصوص آمادگی جهانی برای ظهور حضرت ایجاد کرد به طوری که معمار کبیر انقلاب اسلامی با طرح شعارهای اصیل و فطری مانند ظلم‌ستیزی، عدالت، مقاومت در برابر استکبار و... توانست توجه جهانیان را به

این انقلاب جلب نماید.

جلب توجه جهانی دنیا و خصوصاً مستضعفان به شعارها و برنامه‌های انقلاب اسلامی، باعث ایجاد علاقه‌مندی آنان به اسلام و تشیع شد، به طوری که تاکنون در اکثر کشورهای جهان بنا به درخواست مردم، مبلغین دینی به تبلیغ این دین می‌پردازند و در اقصی نقاط عالم بیداری اسلامی رخ داده است. امام راحل همه این برنامه‌ها و تلاش‌ها را در راستای زمینه‌سازی جهان برای ظهور حضرت می‌دانند: «همه انتظار فرج داریم و باید در این انتظار، خدمت کنیم. انتظار فرج، انتظار قدرت اسلام است و ما باید کوشش کنیم تا قدرت اسلام در عالم تحقق پیدا بکند و مقدمات ظهور انشاء الله تهیه بشود.» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۸، ص. ۳۷۴)

مقام معظم رهبری نیز در راستای زمینه‌سازی و ایجاد آمادگی جهانی برای ظهور حضرت اقدامات بسیار مؤثری را انجام داده‌اند. ایشان در خصوص فرایند ظهور حضرت می‌فرمایند: «ما آن وقتی می‌توانیم حقیقتاً منتظر به حساب بیاییم که زمینه را آماده کنیم. برای ظهور مهدی موعود (ارواح‌نفاذ) زمینه باید آماده بشود؛ و آن عبارت از عمل کردن به احکام اسلامی و حاکمیت قرآن و اسلام است.» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰)

۴. الگوگیری و تأسی به امام و جامعه موعود

انسان‌ها اگر به دنبال پیشرفت باشند، باید الگوهای کامل و جامعی برای خود در نظر بگیرند. همچنین اگر بخواهیم جامعه‌ای کارآمد و متمدن اسلامی داشته باشیم، نیاز به الگوبرداری از حکومتی جامع، کامل و عدالت‌محور است. امام زمان (عج)، انسانی کامل، معصوم و آخرین پیشوای شیعیان هستند که بنا به تصریح منابع دینی، حکومتی جهانی و عادلانه تشکیل و کارگزاران آن را افراد صالح بر عهده خواهند داشت. حضرت علی (ع) در خصوص الگوگیری و تأسی به امام می‌فرمایند: «أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ مَأْمُومٍ إِمَامًا يَقْتَدِي بِهِ وَ يَسْتَضِيءُ بِنُورِ عِلْمِهِ - هَان! هر پیروی را پیشوایی است که به او اقتدا می‌کند و از نور دانشش پرتو می‌گیرد.» (نهج البلاغه، نامه ۴۵)

بنابراین اگر شیعیان به امام زمان (عج) تأسی کرده و از ایشان و شاخصه‌های حکومتشان که در احادیث وارد شده است، الگوگیری نمایند، مسیر رسیدن به سعادت دنیوی و اخروی برایشان فراهم خواهد بود. یکی از کارهای بزرگ امام خمینی (ره) در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران، الگوبرداری از حکومت مهدوی است. امامین انقلاب اسلامی ایران توانستند با الگو قرار دادن

شیوه حکومت مهدوی، به‌رغم دشمنی‌های فراوان، آن را به حکومت مهدوی نزدیک نمایند. در این حالت اگر چنانچه بتوان نمونه کوچکی از جامعه موعود را تشکیل و اداره کرد، طبیعتاً مردم ضمن آشنایی با حکومت علوی، به آموختن اطلاعاتی از حکومت مهدوی و تلاش به آماده‌سازی جامعه برای ظهور علاقه‌مندتر خواهند بود. انقلاب اسلامی ایران باهدف نزدیک شدن به طلوع خورشید ولایت (عج) اقدامات بسیار مهم و ضروری در ابواب مختلف از جمله رفع فقر، امنیت عمومی، گسترش عدالت و... انجام داده است، اما برای رسیدن به آرمان‌های اصیل مهدوی کافی نیست و تلاش زیادی را می‌طلبد که مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب همه مردم و خصوصاً جوانان را به تلاش وافر در این عرصه‌ها توصیه کردند.

نقش آموزه عدالت مهدوی در آمادگی برای طلوع خورشید ولایت در گام دوم انقلاب اسلامی
با در نظر گرفتن اهداف اصلی بیانیه به‌عنوان منشوری برای خودسازی، جامعه پردازی و تمدن‌سازی برای تحقق ولایت عظمای مهدوی و تأکیدات رهبری به مسئله عدالت، نقش آموزه‌های مهدوی از جمله عدالت در خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی را می‌توان با تبیین ظرفیت‌ها و الگو برداری از آموزه عدالت مهدوی در عرصه‌های سه‌گانه زیر تبیین نمود:

الف) نقش الگویی آموزه عدالت مهدوی در خودسازی

در جامعه موعود، عدالت در عرصه‌های فردی و اجتماعی آن به‌طور کامل اجرا خواهد شد. عدالتی که متمسک از وحی الهی باشد، یکی از نتایجش فردی آن، افزایش معنویت، اخلاق و خودسازی انسان‌ها است که این مقوله نیز از جمله شاخصه‌های جامعه موعود محسوب می‌شود. براساس احادیث و روایات وارد شده در خصوص ویژگی‌های جامعه موعود، مشاهده می‌شود که انسان‌ها از ذلت‌رهایی یافته و به تکامل اخلاقی می‌رسند. معصوم (ع) در روایتی می‌فرماید: «خداوند به دست امام زمان دروغ را نابود می‌سازد و روزگار سخت و رنج‌آور را می‌برد و ذلت بردگی و بندگی را از گردن‌های شما بیرون می‌کشد.» (شیخ طوسی، ۱۳۷۹، ص. ۱۸۶) همچنین امام باقر (ع) می‌فرماید: «چون قائم ما قیام کند، دستش را بر سر مسلمانان می‌گذارد و عقول آن‌ها را متمرکز ساخته و اخلاقتان را به کمال می‌رساند.» (قطب راوندی، ج ۲: ۱۸۴، ح ۷۱) در راستای اجرای عدالت مهدوی در بعد خودسازی، انسان‌ها توسط حضرت هدایت

می‌شوند و از فساد بازگرداننده و اصلاح‌شده و پاک و پاکیزه می‌شوند. (ر.ک اریلی، ج ۲: ۴۹۳) سپس مردم فقط خدا را پرستش می‌کنند؛ امام صادق (ع) می‌فرمایند: «هنگامی که قائم ما قیام کند، جز خدای تبارک و تعالی، پرستیده نمی‌شود.» (صافی گلپایگانی، ۱۳۷۸: ۷۵۸، ح ۲) عدالت مهدوی در خودسازی باعث برپاداشتن نماز توسط مردم شده و آن‌ها در نیکی کردن به همدیگر، سبقت می‌گیرند. «هنگامی که قائم آل محمد (ص) قیام کند، می‌فرمایند: ای مردم! ما هستیم کسانی که خداوند در قرآن وعده آنان را به شما داده است: کسانی که بر زمین حکومت می‌کنند نماز را برپا می‌دارند و...» (کاظم و کوفی، ۱۳۶۹: ۲۷۴، ح ۳۷۱) امام صادق (ع) در خصوص سبقت گرفتن در نیکی توسط اصحاب جامعه موعود، آیه: "فاستبقوا الخیرات این ما تکنونوا" (سبقت بگیرید در نیکی) را به امام زمان و اصحابش تفسیر می‌نمایند. (بحرانی، و زکی، ۱۳۸۵، ص. ۳۹)

بنابراین از جمله مواردی که در باب آثار عدالت مهدوی در خودسازی جامعه موعود می‌توان الگوبرداری کرد و با رویکرد پس‌نگری از آن جامعه دریافت و در جامعه حال پیاده کرد، مسائلی مانند: هدایت امام، رهایی از ذلت و خواری، به کمال رسیدن اخلاق، اصلاح مردم، پاک شدن نفوس، پرستش خدای متعال، برپاداشتن نماز، سبقت در کارهای نیک و... هستند. موارد مذکور را می‌توان در جامعه منتظر اجرا کرد و بدین سبب آن را آماده عصر ظهور نمود. این مسئولیت سنگین را امامین انقلاب به دوش گرفتند و در باب خودسازی، کارهای بسیار اساسی شکل گرفت به طوری که مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب می‌فرمایند:

رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد و نورانی به‌ویژه جوانان را مجذوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد. مجاهدت‌های جوانان در میدان‌های سخت از جمله دفاع مقدس، با ذکر و دعا و روحیه برادری و ایثار همراه شد و ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد. پدران و مادران و همسران با احساس وظیفه دینی از عزیزان خود که به جبهه‌های گوناگون جهاد می‌شتافتند دل‌کنند و سپس، آنگاه که با پیکر خون‌آلود یا جسم آسیب‌دیده آنان روبه‌رو شدند، مصیبت را با شکر همراه کردند... این معجزه‌ای دیگر از انقلاب و نظام اسلامی فعال و پیشرو است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۳)

البته این کارها کافی نیست و تأکید رهبری معظم در بیانیه گام دوم بر ادامه مسیر افزایش معنویت و اخلاق و خودسازی است:

شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هر چه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت.... ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم. دستگاه‌های مسئول حکومتی در این باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد. (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۳)

ب) نقش الگویی آموزه عدالت مهدوی در جامعه سازی

از جمله مسائلی که ذیل مقوله عدالت مهدوی در جامعه موعود مطرح می‌شود، جامعه سازی عادلانه است. ادعا این است که در حکومت جهانی مهدوی، عدالت در همه شئون آن اجرا خواهد شد که یکی از شئون عدالت، تأثیر آن در جامعه سازی است. با توجه به ابعاد شخصیتی امام زمان (عج)، دلایل مختلفی و متقنی توسط آیات و روایات برای این مدعی و نحوه جامعه‌سازی عادلانه حضرت در زمان ظهور به شرح ذیل ذکر شده است.

از جمله مسائلی که در حوزه عدالت در جامعه سازی حکومت مهدوی (عج) انجام می‌شود، از بین بردن دولت باطل و استکبار از جامعه و ایجاد امنیت فراگیر در آن است. به طوری که در احادیث وارد شده است: «زمانی که قائم قیام کند، هر دولت باطلی محو می‌شود.» (شیخ طوسی، ۱۳۷۹، ص. ۲۳۹) «به دست او هر جباری نابود می‌شود و هر شیطان سرکشی هلاک می‌شود.» (نباطی عاملی، ۱۳۸۴، ج ۲: ۲۲۹) و آن چنان امنیت برقرار خواهد بود که «ناتوانی از مشرق تا مغرب سفر می‌کند و از کسی آسیبی به او نمی‌رسد.» (عیاشی، ۱۳۹۵، ج ۲، ص. ۶۱) با استفاده از احادیث و روایات وارد شده در خصوص عدالت مهدوی در جامعه سازی عصر ظهور می‌توان به مقوله‌هایی مانند: رفع گرفتاری امت توسط حضرت (شیخ طوسی، ۱۳۷۹، ص. ۷۱۸)، رفع ظلم و ستم از جهان و حاکمیت خیر (مقدسی شافعی، ۱۳۷۴، ص. ۲۷۰) و گشایش در امور امت (شیخ طوسی، ۱۳۹۴، ص. ۲۵۲) اشاره کرد. همچنین از شاخصه‌های عدالت مهدوی در جامعه سازی دوران موعود، ظهور دین خدا در جامعه، برتری امر الهی، عمران و آبادانی وزنده کردن زمین‌ها است. در احادیثی که از جامعه موعود توصیف می‌کنند وارد شده است: «امر خداوند،

برتری داده شده و دین خدا ظاهر می شود.» (مجلسی، ۱۳۹۴، ج ۵۲، ص. ۳۷۹) و «زمین به دست مهدی آباد، خرم و سرسبز می شود و به دست او چشمه سارها روان می شود... و خیرات و برکات زیاد می شود.» (محمدی ری شهری، ۱۳۹۳، ج ۹، ص. ۳۲۸)

با مشاهده چگونگی اجرای عدالت مهدوی در بعد جامعه سازی عصر موعود، می توان با رویکرد پس نگری، آن ها را در جامعه امروزی نیز استفاده کرد. همان طوری که انقلاب اسلامی ایران توانسته است برخی از شاخصه ها را در جامعه کنونی به منصفه ظهور در آورد. مقام معظم رهبری در خصوص عدالت در جامعه سازی انقلاب اسلامی توسط از بین بردن دولت باطل و نهادینه کردن دین الهی در بیانیه گام دوم می فرماید: «آن روز که جهان میان شرق و غرب مادی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی برد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد. چهارچوب ها را شکست؛ کهنگی کلیشه ها را به رخ دنیا کشید؛ دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود.» (خامنه ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۳)

همچنین ایشان در بیانیه گام دوم، سایر شاخصه های عدالت در بعد جامعه سازی انقلاب اسلامی مانند: امنیت در جامعه، پیشرفت های فراوان در عرصه های مختلف و... را تبیین نموده و جهت رسیدن به پیشرفت های دیگر، خصوصاً مسئله عدالت در چله دوم انقلاب توسط مردم و خصوصاً جوانان در راستای نزدیک شدن به طلوع خورشید ولایت مهدوی (عج) تأکید فرموده اند.

ج) نقش الگویی آموزه عدالت مهدوی در تمدن سازی

یکی دیگر از اجزاء عدالت مهدوی در عصر موعود، تمدن سازی است. در زمان حضور امام زمان (عج)، جهان براساس عدالت متمدن می شود. معنای تمدن اسلامی غیر از معنای تمدن غربی و مادی است. در تمدن اسلامی پیشرفت معنویات و اخلاقیات جامعه توأم با مادیات مدنظر است اما در تمدن مادی، پیشرفت را صرفاً در مسائل مادی می دانند. براساس احادیث و روایات در خصوص تمدن سازی عادلانه حکومت مهدوی، شاخص هایی به شرح ذیل بیان شده است:

از جمله شاخصه های تمدن سازی عادلانه مهدوی، «ظهور دولت حق» (مجلسی، ۱۳۸۴، ج ۵۱، ص. ۱۴۳) بعد از ریشه کن کردن ظلم و ستم است که باعث می شود تقوا بر جامعه

حاکمیت داشته باشد. (آل سید، ۱۳۸۳، ص. ۱۸۵) جامعه‌ای که تقوا بر آن حاکمیت داشته باشد، ریشه فقر خشکانده خواهد شد به طوری که «شما به جست و جوی اشخاص برمی‌آید که مال یا زکات بگیرند و کسی را نمی‌یابید که از شما قبول کند.» (طبرسی، ۱۳۷۶، ص. ۴۶۴)

در عصر موعود، عدل و عدالت و حکومت عادلانه به طور کامل متجلی خواهد شد و حضرت «به شما نشان خواهد داد که سیرت عدل و حکومت عادلانه چگونه است.» (نهج البلاغه، خطبه ۱۳۸) ایشان فریادرس مردم می‌شود (اربلی، ۱۳۹۳، ج ۲، ص. ۴۷۰) و عزت و بزرگی مسلمانان را به آن‌ها باز می‌گرداند (متقی، ۱۴۱۳، ج ۱۴، ص. ۳۸) و در اوج تعالی و منزلت (نعمانی، ۱۳۸۰، ص. ۱۹۵) به دوران کینه‌ها و با صلح و صفا زندگی می‌کنند. (صافی گلپایگانی، ۱۳۷۸، ص. ۵۹۲) همچنین در حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) با فراگیر شدن ایمان و بصیرت (بحرانی، ۱۳۸۵، ص. ۲۷۵)، توحید (قندوزی، ۱۳۹۳، ج ۲، ص. ۵۰۶)، تعلیم و تربیت (بهاء‌الدین نیلی، ۱۳۸۸، ص. ۲۰۰)، تقوا (طبرسی، ۱۳۹۳، ج ۲، ص. ۲۹۰) و تمامی مؤلفه‌های دین مبین اسلام (مجلسی، ۱۳۸۴، ج ۵۱، ص. ۶۰)، مسلمانان به پیروزی نهایی می‌رسند (حسینی، ۱۳۹۴، ص. ۴۳۸) و از این طریق جامعه را به صورت عادلانه به تمدن اسلامی می‌رسانند.

با الگو گرفتن از جامعه موعود و به‌کارگیری روش پس‌نگری به سبب اجرای آن‌ها در جامعه امروزی، می‌توان جامعه را به صورت عادلانه به تمدن اسلامی نزدیک کرد. معمار کبیر انقلاب اسلامی ایران با علم و آگاهی از ویژگی‌ها و شاخص‌های عصر ظهور، توانستند نمونه‌ای از آن را جهت آماده‌سازی جامعه برای ظهور حضرت اجرا نمایند. رهبر معظم در بیاناتشان از جمله بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به دستاوردهای تمدنی انقلاب اسلامی ایران اشاره نموده و به زیاد شدن آن‌ها در چله دوم تأکید فرموده‌اند. در یکی از دیدارهای نخبگان با ایشان فرمودند:

بدترین مشکل یک کشور این است که تمدن و هویت خود را فراموش کند. ما باید امروز درصدد ساختن تمدن خود باشیم و باور کنیم که این ممکن است. در تبلیغات گذشته این کشور در خصوص ناتوانی ایرانی و توانایی غربی‌ها آن قدر مبالغه شده که امروز اگر کسی بگوید ما کاری کنیم که غربی‌ها به علم ما احتیاج پیدا کنند، می‌بینید که در دل‌ها یک حالت ناباوری به وجود می‌آید: مگر چنین چیزی ممکن است؟ بله؛ من عرض می‌کنم می‌شود. شما همت کنید پنجاه سال دیگر این طوری شود. (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۷/۰۳)

نتیجه‌گیری

با توجه به فطری بودن مسئله عدالت و فراگیری آن در عصر ظهور و حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)، می‌توان با در نظر گرفتن عدالت مهدوی در جامعه امروزی و تصور آن در جامعه موعود و سپس انجام اقداماتی برای نزدیک شدن به آن جامعه، مقدمات آمادگی طلوع خورشید ولایت که هدف اصلی بیانیه گام دوم انقلاب است را فراهم کرد.

این پژوهش با روش تحلیل محتوا در پژوهش کیفی در مرحله اول به بررسی آموزه عدالت، عدالت مهدوی و اهداف بیانیه گام دوم انقلاب پرداخته است. خودسازی، جامعه سازی، تمدن سازی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت به عنوان اهداف میانی و نهایی بیانیه گام دوم انقلاب مطرح هستند. سپس بایان اقدامات اساسی امامین انقلاب اسلامی ایران مانند: احیای امر امام و دعوت به وی، تصدی امور نیابت از امام غایب، زمینه‌سازی و ایجاد آمادگی جهانی برای ظهور و الگوگیری و تأسی به امام و جامعه موعود، به بررسی نقش آموزه عدالت مهدوی در تحقق چله نخست انقلاب اسلامی پرداخته شده است.

سپس با روش آینده‌پژوهی پس‌نگر، وضعیت جامعه فعلی با جامعه موعود را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد تا با رفع کاستی‌های موجود، جامعه فعلی را به جامعه موعود نزدیک سازد. در این مرحله، نقش الگویی عدالت از منظر سه مقوله خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی مورد بررسی قرار گرفته است. در مرحله خودسازی به سبب ویژگی‌های مرتبط آن در جامعه موعود مانند: رهایی از ذلت، تکامل اخلاقی، هدایت شدن انسان‌ها توسط امام، بازگشت از فساد، پاک شدن افراد و... همچنین در مرحله جامعه‌سازی به سبب ویژگی‌های مرتبط آن در جامعه موعود مانند: نابودی دولت باطل و استکبار، فراگیری امنیت، رفع گرفتاری مردم، حاکمیت خوبی‌ها، گشایش در امور ملت، ظهور دین خدا و... و در مرحله تمدن‌سازی به سبب ویژگی‌های مرتبط آن در جامعه موعود مانند: حاکمیت تقوا، صلح و صفا، ظهور دولت حق، متجلی شدن عدالت کامل و ریشه‌کنی فقر و...

با در نظر گرفتن این ویژگی‌ها براساس احادیث و روایات و تطبیق آن در جامعه امروزی، خلاءها روشن می‌شود و بدین سبب می‌توان با اجرای بیانیه گام دوم انقلاب و به پشتوانه نظام مقدس جمهوری اسلامی، جهان را به بستری آماده برای ظهور حضرت تبدیل کرد.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۶ق). لسان العرب، بیروت: موسسه التاريخ العربی
۴. اریلی، علی بن عیسی (۱۳۹۳). کشف الغمه فی معرفه الائمه، ترجمه: علی بن حسین زواره‌ای، قم: نور محبت
۵. انوری، حسن (۱۳۹۳). فرهنگ سخن، تهران، انتشارات سخن
۶. ایمان، نوشادی، محمدتقی، محمدرضا (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی، شماره دوم نشریه عیار پژوهش در علوم انسانی،
۷. آل‌سیدحیدر کاظمی، سیدمصطفی (۱۳۸۳). بشارت الإسلام، قم: عاشورا
۸. بحرانی، زکی، سیدهاشم، سیدطالب (۱۳۸۵). المحججه فیما نزل فی القائم الحججه، قم، دارالموده
۹. بهاء‌الدین نیلی، علی بن عبدالکریم (۱۳۸۸). منتخب الأنوار المضيئه، قم: پیام امام هادی (ع)
۱۰. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۹). امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه) موجود موعود، قم: موسسه اسرا
۱۱. حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۸۱/۰۷/۰۳) بیانات در دیدار جمعی از نخبگان
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3145>
۱۲. حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۹۶/۰۶/۲۰) بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه السلام)،
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36490>
۱۳. حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۹۷/۱۱/۲۲) بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران،
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>
۱۴. حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۶۸/۱۲/۲۲) بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)،
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2276>
۱۵. حسینی خامنه، سیدعلی (۱۳۷۰/۱۱/۳۰) بیانات در دیدار جمعی از فضلالی حوزه‌ی علمیه‌ی قم،
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2587>

۱۶. حسینی، سید شرف الدین (۱۳۹۴). تاویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر
۱۷. حویزی، عبدعلی بن جمعه (۱۳۸۳). تفسیر نور الثقلین، قم: دار التفسیر
۱۸. خمینی، سید روح الله (۱۳۷۷). شرح حدیث جنود عق و جهل، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۱۹. خمینی، سید روح الله (۱۳۸۰). کتاب البیع، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۲۰. خمینی، سید روح الله (۱۳۸۵). صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۲۱. خمینی، سید روح الله (۱۳۹۲). ولایت فقیه: حکومت اسلامی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۲۲. خمینی، سید روح الله (۱۳۹۵). شرح چهل حدیث، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۲۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۲۲ ق). المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالمعرفه
۲۴. رضایی، سید عبدالرئوف (۱۳۸۶). نقش جنگ‌های صلیبی در انتقال تمدن اسلامی به غرب، قم: مرکز جهانی علوم اسلامی
۲۵. ری شهری، محمد، (۱۳۹۱). میزان الحکمه، قم: موسسه فرهنگی دار الحدیث
۲۶. زیدان، جرجی (۱۳۹۴). تاریخ تمدن اسلام، ترجمه علی جواهرکلام، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر
۲۷. سپهری، محمد (۱۳۸۵). تمدن اسلامی در عصر امویان، قم: نشر نورالثقلین
۲۸. سیدی، حسین (۱۳۸۸). تمدن اسلامی، تهران: انتشارات مدرسه
۲۹. شارون، جونل (۱۳۹۸). ده پرسش از دیدگاه جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی
۳۰. شیخ طوسی، محمدبن حسن (۱۳۹۴). الأمالی، مترجم: صادق حسن‌زاده، قم: اندیشه هادی

۳۱. شیخ طوسی، محمدبن حسن (۱۳۹۷). کتاب الغیبه، ترجمه: مجتبی عزیزی، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران
۳۲. صافی گلپایگانی، لطف‌الله (۱۳۷۸). منتخب الاثر فی امام الثانی عشر (ع)، قم: انتشارات آستان مقدسه حضرت معصومه (س)
۳۳. طبرسی، احمد بن علی (۱۳۹۳). الإحتجاج، ترجمه: نظام‌الدین احمد غفاری مازندرانی، تهران: برگا
۳۴. طبرسی، فضل‌بن حسن (۱۳۷۶). اعلام الوری باعلام الهدی، قم: آل‌البيت (ع)
۳۵. عباسی، بهرامی، علی اصغر، محسن (۱۳۹۲). پس‌نگری در آینده پژوهی، مجموعه آثار دومین همایش ملی آینده پژوهی
۳۶. عیاشی، محمدبن مسعود (۱۳۹۵). تفسیر العیاشی، قم: ذوی‌القربی
۳۷. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (۲۰۰۷م). معجم القاموس المحيط، بیروت: دارالمعرفه.
۳۸. قطب‌اروندی، سعیدبن‌هبه‌الله (۱۳۷۶). جلوه‌های اعجاز معصومین (ع)، ترجمه: غلامحسین محرمی، قم: بوستان کتاب
۳۹. قندوزی، سلیمان (۱۳۹۳). ینابیع الموده لذوی‌القربی، قم: اسوه
۴۰. کاظم، کوفی، محمد عبد‌الخالق، ابی‌القاسم (۱۳۶۹). تفسیر فوات‌الکوفی، قم: طبع و نشر
۴۱. متقی، علی بن حسام‌الدین (۱۴۱۳ق). کنز‌العمال فی سنن‌الاقوال والافعال، بیروت: موسسه الرساله
۴۲. مجلسی، محمدباقر (۱۳۸۴). بحار‌الانوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الأطهار، قم: نشر اسلامیة
۴۳. المحقق‌الکرکی، علی‌بن‌حسین (۱۳۶۸). رسائل‌المحقق‌الکرکی، قم: کتابخانه آیه‌الله مرعشی‌نجفی
۴۴. محمدی‌ری‌شهری، محمد (۱۳۹۳). دانش‌نامه امام‌مهدی، قم: موسسه فرهنگی‌دار‌الحديث
۴۵. معلوف، لویس (۱۳۷۶). المنجد فی اللغة و الاعلام، قم: نشر بلاغت.
۴۶. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). المقنعة، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید